

תלמוד. דעתו של ר' דוסא בן הרכינס בעניין 'צרת הבת לאחים' (מס' יבמות טו/ב-טז/א)

נניח שראובן נשוי לשתי נשים. אחת מהן היא אחייניתו, בתו של שמעון אחיו. ראובן מת בלי ילדים. כעת שמעון אמור לכאורה לייבם את נשות אחיו. אבל האשה שהיא בתו של שמעון אסורה עליו: היא בתו! לכן אינה מתייבמת.

לא רק היא פטורה אלא גם הצרה פטורה מן הייבום ומן החליצה. מאין לנו? מן המילה לְצַרֵּר (ויקרא יח 18): וְאִשָּׁה אֶל אֲחֻתָּהּ לֹא תִקַּח לְצַרֵּר לְגִלּוֹת עֲרֻנָּתָה עֲלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: (אפשר לומר שהתורה מתייחס לשתי נשים אלה כיחידה אחת של בית האח המת)

שאלו את ר' יהושע: צרת הבת, מהו? אמר להם: מחלוקת בית שמאי ובית הלל. (...)

גופא: בימי רבי דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין מותרת ליבם, והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה הם חשבו שהוא פסק כך ולא העזו לפסוק הלכה נגד דעתו, ועיניו קמו מלבא לבית המדרש היה סגי נאור:

- אמרו 'מי ילך וידיעו?' שבכוונתם לאסור את צרת הבת.

- אמר להן רבי יהושע: 'אני אלך'.

- 'ואחריו מי?':

- 'רבי אלעזר בן עזריה'.

- 'ואחריו מי?'

- 'רבי עקיבא'.

הלכו ועמדו על פתח ביתו. נכנסה שפחתו,

- אמרה לו: 'רבי, חכמי ישראל באין אצלך'.

- אמר לה: 'יכנסו'.

ונכנסו. תפסו לרבי יהושע והושיבהו על מטה של זהב.

- אמר לו רבי יהושע: 'רבי, אמור לתלמידך אחר וישב'.

- אמר לו: 'מי הוא?'

- 'רבי אלעזר בן עזריה'.

- אמר: 'ויש לו בן לעזריה חבירו?' קרא עליו המקרא הזה (תהל' לו 25): נַעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִּי, וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבֶּקֶשׁ לֶחֶם תְּפִילָה מַעֲיֵן יִהְיֶה רָצוֹן שִׁבְנָךְ יִהְיֶה תִּלְמִיד חָכֵם כִּמּוֹךְ!!

תפסו והושיבו על מטה של זהב.

- אמר לו: 'רבי, אמור לתלמידך אחר וישב'.

- אמר לו: 'ומי הוא?'

- 'עקיבא בן יוסף'.

- אמר לו: 'אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב בני שב, כמותך ירבו בישראל'.

התחילו מסבבים אותו בהלכות, עד שהגיעו לצרת הבת.

- אמרו ליה: 'צרת הבת, מהו?'
- אמר להן: 'מחלוקת בית שמאי ובית הלל'.
- 'הלכה כדברי מי?'
- אמר להן: 'הלכה כבית הלל האוסרים'.
- אמרו ליה: 'והלא משמך אמרו: הלכה כבית שמאי!'
- אמר להם: 'דוסא' שמעתם המתיר את צרת הבת, או 'בן הרכינס' שמעתם?'
- אמרו ליה: 'חיי רבי, סתם שמענו כלומר 'בן הרכינס'.
- אמר להם: 'אח קטן יש לי, בכור שטן הוא, ויונתן שמו נדמה שרבי דוסא חיבר חרוזים: אח קטן, בכור שטן, יונתן, והוא מתלמידי שמאי, והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת, אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה זו ישב דן באופן מעמיק (מדוכה = מכתש) חגי הנביא, ואמר שלשה דברים: צרת הבת אסורה, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית למרות שבשנה זו בארץ ישראל, לא מעשרים כלל, בשטחי עבר הירדן (עמון ומואב), מעשרים מעשר עני בשנת השמיטה, ומקבלים גרים מן הקרדוין ומן התרמודים עמים שאין בהם חשש שבני ישראל נטמעו בהם, ואם כן לא יהיה בגר הבא מהם להתגייר חשש ממזרות.

הלכה. שולחן ערוך אורח חיים

שז, א: (ישעיה נח 13): וְדָבַר דָּבָר. שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. הלכך אסור לומר: דבר פלוני, אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר, ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות ...

שז, ה: דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה; כיצד? אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה ... מאחר ואיסור לעלות לאילן הוא מדרבנן ואמירה לנוכרי הוא מדרבנן (שבות דשבות, שתי מצוות מדרבנן), מותר לומר לנוכרי אם מזדמנת לו מצווה מדאורייתא.

שיט, ד: הבורר פסולת מתוך אוכל, אפילו בידו אחת, חייב.

שכ, א: זיתים וענבים, אסור לסחטן מדאורייתא.

שכ, יט: ליתן כרכום בתבשיל, מותר ואין לחוש לו משום צובע, דאין צביעה באוכלין.

שכא, יב: המחית הירק דק דק, חייב משום טוחן.

שכב, ג: פירות שנשרו מן האילן בשבת, אסורים בו ביום ולערב מותרים מיד.

מוסר. אוצר מדרשים, מרגניתא דבי רב

המתחבר לרשע טורד עצמו מן העוה"ז והעוה"ב, והמסביר פנים לרשע הרי זה ממרגיזי אל, והמרמה בדרכיו מתאבל בסופו, והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה מת בחצי ימיו, והמלעיג על המצוות אין מרחמין עליו מן השמים, והמלעיג על עניותו של עניים סוף סוף הוא ייגע ואחרים אוכלים יגיעו, וכל המרגיל להאדים (להלבין) פני חבירו פנקסו פתוח בו ביום, ואין לך קשה אלא מי שעוסק בדברי הבאי.

אוי למי שהעולם מטעה בו, אוי למי (לרשע) שהשעה משחקת לו, אוי למי שנעשה סניגרו קטיגרו, אוי למי שיצרו מנצחו, אוי למי שנהפך עליו הגלגל, אוי למי שמאבד את עמלו.